

Fırat Mollaer, *Tekno Muhafazakârlığın Eleştirisi: Politik Denemeler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, 246 s.

Değerlendiren: Mahmut Hakkı Akın

2000’li yıllar, Türkiye’de muhafazakârlık konusunun büyük ilgi gördüğü bir dönem olarak devam etmektedir. 2001 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin siyaset sahnesine çıkışında kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlaması ve 2002’den itibaren iktidarda bulunması konunun gündem oluşturmasıyla doğrudan ilişkilidir. Ak Parti’nin bu uzun iktidar sürecinin kendi içinde farklı dönemlere ve bazı kırılmalara sahip olması, muhafazakârlık etrafındaki literatürün artışını ve çeşitlenmesini bazı yönleriyle açıklamaktadır. Ancak muhafazakârlık gibi bir kavramın kolayca tanımlanması, dolayısıyla sınırlarının belirlenmesi sadece Türkiye’de değil, dünyada da siyaset teorisinin önemli meselelerinden birisidir. Bu yüzden karşımıza bir ya da birkaç değil, pek çok muhafazakârlık çıkabilmekte; hatta sadece Ak Parti döneminde vurguları farklılaşan muhafazakârlıklardan bahsetmek de mümkün olabilmektedir.

Muhafazakârlık konusundaki literatüre önemli katkılarda bulunan, özellikle sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarındaki çalışmalarıyla dikkat çeken isimlerden birisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Fırat Mollaer’dir. Mollaer’in *Türkiye’de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu* başlıklı akademik çalışmasının ardından özellikle *Muhafazakârlığın İki Yüzü* başlıklı çalışması meseleyi oldukça geniş bir açıdan ele almıştır. Daha önce yayınlanan eserlerinin bir devamı olarak da görülebilecek olan ve kavramsallaştırması zikredilen iki eserine dayanan *Tekno Muhafazakârlığın Eleştirisi* başlıklı kitabı İletişim Yayınlarından 2016 yılında yayınlanmıştır. İlk iki eser Dergâh Yayınları’ndan yayımla-

@ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi. mahmuthakin@gmail.com

nırken ilk iki esere bir yönüyle bağlı olan bu eserin İletişim Yayınları'ndan çıkması, söylenilenin ne olduğundan ve kim tarafından söylendiğinden ziyade, nerede söylendiğine daha fazla dikkat eden bir okuyucu kesiminin bulunduğu ülkemizde dikkate alınması gereken bir yöne sahiptir. Bu noktaya temas edilmesinin en önemli gerekçelerinden birisi, Besim Dellaloğlu'nun *Bir Tanpınar Fetişizmi* çalışmasında dikkat çektiği, 2000'li yılların başında Dergâh ve Yapı Kredi Yayınları'nın yayımladıkları aynı eserlerin sanki sağcılarının ve solcularının iki farklı Tanpınar'ı varmışçasına bir durum üretmesidir. Fırat Mollaer'in *Politik Denemeler* alt başlığını taşıyan bu çalışmasının daha önceki eserlerinde savunduğu tezlerle tutarlı bir devamlılığı olsa da bu eserin içerik ve odaklandığı konular itibariyle İletişim Yayınları'nın yakın dönem muhalif jargonuna daha fazla uyumlu olduğu belirtilmelidir. Nitekim kitapta güncel yazılar ve denemeler oldukça fazladır.

Kitap, tekno muhafazakârlık konusuna odaklanan yazıların derlenmesiyle üç ana bölümden oluşmuştur. Kitapta sıkça muhafazakârlığın ne olduğu tartışmasına ve kavramın sınırlarının belirlenmesinin zorluğuna yine temas edilmiştir. Bu bağlamda, kültürel muhafazakârlık ile teolojik muhafazakârlığın ya da siyasi muhafazakârlığın birbirlerinden farklarına değinilmiştir. Kitabın odaklandığı tekno muhafazakârlık ise Mollaer'in daha önce "liberal muhafazakârlık" olarak tanımladığı, kapitalist dünya düzenine siyasi ve ekonomik olarak eklenen muhafazakârlık biçiminin Türkiye'deki şu anda kendisini üreten biçimidir. Mollaer'e göre, tekno muhafazakâr zihniyetin ideal tipi olarak Necip Fazıl Kısakürek öne çıkmaktadır. Necip Fazıl, muhafazakârların ortak üstadı, onların trajedisini sanatına aktarmış, müzmin bir komünizm düşmanı ve buna bağlı olarak Amerika yanlısı bir tip olarak kabul edilmiştir. Yazar, Necip Fazıl'ın en önemli eseri olarak kabul ettiği *İdeolojya Örgüsü*'nde vurguladığı, "iki minareye bir fabrika bacası" şeklinde ifade ettiği şehir modelinin bugün karşılığının cami minareleri ve alışveriş merkezleri birlikteliğinde bulunabileceğini savunmaktadır. Böylece tekno muhafazakârlık, daha önce teknik üretim ve iman temelli bir birliktelikten, yeni dünya düzeninin tüketim toplumuna kolay bir şekilde evrilmiştir. Türkiye'de muhafazakârlığın özellikle maddi ve manevi kalkınmayı bir arada zikretmesine ve "mümin-mühendis" tipine merkezî bir konum atfetmesine dikkat çekilmiştir. Kitabın ikinci bölümünde bir alt başlıkla değerlendirilen Necip Fazıl'ın idealleştirdiği "metropolis"ler ile özellikle bugünün İstanbul ve Bursa'da yaşanan kentsel dönüşüm örnekleri üzerinde durulmuştur.

Tekno muhafazakârlığın düşünce anlamında temellerini tespit etmeye çalışan Fırat Mollaer, İngiliz muhafazakârlığına ve bu anlayışa sempatiyle bakan Türki-

ye'deki aydınlar üzerinde durmuştur. Kitapta Necip Fazıl'ın dışında Mustafa Şekip Tunç, Peyami Safa ve Halide Edip Adivar da muhafazakârlık temelinde görüşleri yorumlanan isimlerdir. Hatta Peyami Safa ve Halide Edip'in İngiliz tipi muhafazakârlık kabullerinin kurucu temeli üzerinde epey ısrar edilmiştir. Elbette bu iki isim, eserlerinin ve siyasi görüşlerinin muhafazakârlığın inşasında bazı karşılıkları olsa da, dönemsel bir okumayı hak etmektedirler. Ayrıca bu isimlerin bir gelenek inşacısı olup olmadıkları tartışmalıdır. Bu anlamda Necip Fazıl'ın daha başarılı bir isim olduğunu ve hâlâ kültürel ve siyasal alanda karşılık bulduğunu kabul etmek gerekmektedir ki yazar da bu vurguyu yapmayı uygun bulmuştur. Ancak Necip Fazıl dâhil olmak üzere sayılan bu isimleri ve yazılarını dönem ve iktidar ilişkileri etrafında alınan pozisyonlara bağlı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Mollaer, bu isimlerin özellikle II. Dünya Savaşı sonrası konjonktürde yazdıkları yazıların antikomünizm bağlamında kapitalist dünyaya eklenme noktasında kurucu metinler olduğuna dikkat çekmiştir. Yine de bu düşünceler ve muhafazakârlığın siyasi sürekliliği konusunda ne kadar temel kabul edilebilecekleri meselesi belli bir ihtiyatı gerektirmektedir.

Fırat Mollaer, muhafazakârların ortak hafızasını üreten “arada kalmışlık” durumunun tekno muhafazakârlık yoluyla farklı bir boyuta taşındığı üzerinde durmuştur. Memleketimizin iki asırlık modernleşme tecrübesinin başından itibaren önemli meseleleri arasında kabul edilen ve muhafazakâr düşüncenin de temellerinden olan gelişme, kalkınma ve kendisi olarak kalmanın ürettiği ironi devam etmektedir. Bu ironiyi Oğuz Atay üzerinden analiz etmeye çalışan Mollaer, gelinen noktada tekno muhafazakârlık dolayısıyla bir tür “oportünist gelişmişlik patlaması” yaşandığını ancak bu durumun ironiyi ortadan kaldırmak yerine yeni ironiler ortaya koyduğunu iddia etmiştir. Türk modernleşmesinin 2000'li yıllarda AVM ve TOKİ modernleşmesi halini alması, bu ironinin işaretlerinden birisidir. Mekân üzerinden yaşanan bu değişimin bir tür gelişmişlik olarak kabul edilmesi ve karşılık bulması, tekno muhafazakârlığı gelenek ve modernleşme ikilisini bir arada barındıran genel muhafazakârlık anlayışından farklı bir yerde konumlandırmaktadır. Bu konuda yazarın özellikle mekân ve mimari üzerinden yaşananların yol açtığı poetik çöküş tespitleri manidardır.

Kitaptaki yazıların büyük bir kısmı 2013'ten itibaren kaleme alınmıştır. 2013, gerek Türkiye siyasi tarihinde gerekse özelde Ak Parti'nin kendi tarihinde önemli bir dönüm noktasına karşılık gelmektedir. 2013'ün Haziran ayında patlak veren Gezi Olayları, kitapta sıkça üzerinde durulan konulardan birisidir. Gezi Olayları,

Kitapta daha çok makuliyeti üzerinden yorumlanmaya çalışılmış, hatta bazı yerlerde meşrulaştırılmıştır. Güncel siyasi olaylar hakkında yapılan acele değerlendirmeler yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin kitabın 59. sayfasındaki şu ifadelerin 2018 yılında yapılan bir okumayla birkaç yıl öncesinde yapılan okumalarda başka karşılıklarının olacağı muhakkaktır: “(...) Gezi ve 17 Aralık’tan itibaren kapitalist modernleşmenin ekonomik ve politik sonuçlarını tekno-muhafazakâr siyasetle birlikte sorgulayan kamuoyu güçlendi.”. Muhakkak, Gezi Olaylarında Mollaer’in dikkat çektiği ve tartıştığı tekno muhafazakârlık karşısında bulunan kesimler var olmuştur. Nitekim Anti Kapitalist Müslümanlar da bu bağlamda kitabın ilgi alanına girmiş ve bu grubun tezleri Nurettin Topçu’nun Anadolu Sosyalizmi anlayışıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Ancak Gezi Olaylarını tekno muhafazakârlık karşısında bir gelişme olarak görmek ve ona bu şekilde meşruiyet üretmeye çalışmak naif bir çabadır. Kitapta savunulan ya da karşı çıkılan meselelerde çok genelle-yici bir üslupla hareket edilmesi özellikle dikkat çekmektedir. Gezi Olaylarına pek çok kesim katılmıştır. Ancak ana kesimin en önemli motivasyonlarından birisinin Tayyip Erdoğan karşıtlığı ve hatta nefreti olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Elbette Gezi tamamen bu karşıtlıktan ve nefretten ibarettir denilemez. Ancak bu karşıtlığın ve nefretin ürettiği motivasyon, basit ya da sıra dışı bir yorummuşçasına geçiştirilemez. Ayrıca Gezi Olaylarına katılan ana kesimin yaşadıkları bölgelerde hüküm süren belediyelerin AVM ve yüksek bina yapma yarışında oldukları gözden kaçırılmamalıdır. Sanırım 2000’li yıllarda tek başına bir Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı yaşanmış olsaydı Türkiye’nin var olan dünya düzenine eklenme konusunda çok da farklı tecrübeler yaşamayacağı yazarın da kabul edeceği bir durumdur.

Kitabın “Karşı Yorumlar” başlıklı bölümünde, İslamcılık ve tekno muhafazakârlık temelinde tartışılan bazı meseleler ele alınmış ve Nurettin Topçu, Ali Şeriatî, Daryush Shayegan gibi isimlerin tezleri konu bağlamında değerlendirilmiştir. Son olarak, yazarın Emek ve Adalet Platformu’nun Muhafazakârlık Seminerlerinde yapmış olduğu konuşma ve bu konuşma sonrasında dinleyicilerin yorumlarına ve sorularına verdiği cevaplar yer almıştır. Burada yazar, Türkiye’de muhafazakârlık konusunda genel ve tarihsel bir tasnif yapmıştır. Cumhuriyet sonrası için yapılan bu tasnifte ilk dönem, Kemalist sistemle uyumu kabul eden Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Peyami Safa gibi kalem erbabı tarafından temsil edilmektedir. İkinci dönem, Soğuk Savaş döneminde antikomünizm temelinde kendisini tanımlayan muhafazakârlıktır ve bu dönemin en önemli kurucu temsilcisi Necip Fazıl’dır. Mollaer, 1980 sonrası muhafazakârlığın tekno muhafazakârlığa doğru evrildiğini

iddia etmiştir. Teknolojiyle daha çok bütünleşme ve kendi geçmişini yeniden araçsal bir anlayışla inşa etme, bu dönemin temel özellikleri olarak görülmüştür.

Tekno muhafazakârlığın bir muhafazakârlık olup olmadığı da dâhil olmak üzere kitapta temelde tartışılabilir meseleler mevcuttur. Yine de yazarın alana hâkimiyeti, sistematik bir tekno muhafazakârlık iddiası ortaya koymuştur. Bazı güncel meseleler hakkındaki yorumlar da güncelin cazibesi ve hızlı geçiciliği açısından tartışılabilir. Yazarın muhalif dilinin bazen fazla ironik olmasına ve çok genelleyici yönleri bulunmasına rağmen kitabın Türkiye’de muhafazakârlık literatürüne önemli bir katkı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan dönüşümün yönünü farklı açılardan inceleyecek olanların dikkate alması gereken bir eser ortaya çıkmıştır.